

SUR NEDBØR

Sur nedbør er et tema man ser på med bekymring i dagens verden. Når karbondioksidgass, CO_2 , oppløses i vandrdåper i atmosfæren, skjer følgende reaksjon: $\text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_2\text{CO}_3$

H_2CO_3 (karbonsyre) er en svak syre som fører til at regnet blir litt surt selv fra en atmosfære som ellers ikke er forurenset.

Svoveloksider, f.eks fra forbrenning av kull, som oppløses i regndråper forårsaker mer alvorlige problemer. Svoveltrioksid som oppløses gjør at det fremstilles svovelsyre, H_2SO_4 , i henhold til ligningen: $\text{SO}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_2\text{SO}_4$

Surheten i en løsning kan uttrykkes ved hjelp av pH-skalaen, som varierer fra 0 til 14. Løsninger med pH over 7 er basiske, løsninger med pH under 7 er sure og en nøytral løsning har en pH på 7. I del 1 av dette eksperimentet, vil du studere effekten av CO_2 som oppløses i destillert vann (som tilsvarer pH verdien i regnvann). Deretter vil du i del 2 av forsøket studere effektene av svovelsyre løst opp i vannprøver med forskjellig pH-verdi.

MÅLSETNING MED FORSØKET

- Bruke en pH-måler til å måle pH-verdi
- Undersøke hvilken effekt CO_2 i destillert vann har å si for pH-verdien.
- Undersøke effekten H_2SO_4 har på pH-verdien i ulike vannprøver.
- Lære hvorfor noen vassdrag og elver er mer sårbare for surt regn enn andre.

UTSTYR

- ✓ Chromebook, datamaskin, nettbrett eller mobil
- ✓ Grafisk analyse 4 applikasjon (kan lastes ned gratis fra denne nettsiden; <https://www.vernier.com/products/software/graphical-analysis/>)
- ✓ 1 stk GoDirect, pH-måler (art. 28308)
- ✓ Stativmaterieell som vist på Figur 1 (f.eks art. 01058 og 01053).
- ✓ 100 ml begerglass (art. 02003)
- ✓ Begerglass, 1000 ml (art. 02008)
- ✓ Sugerør
- ✓ 0,1 M H_2SO_4 (svovelsyre) (fortynnes fra art. 16287)
- ✓ Hardt vann (vann som inneholder kalsium- og magnesiumioner)
- ✓ Bløtt vann (vann som ikke inneholder kalsium- og magnesiumioner), i Norge tilsvarer dette vanlig springvann

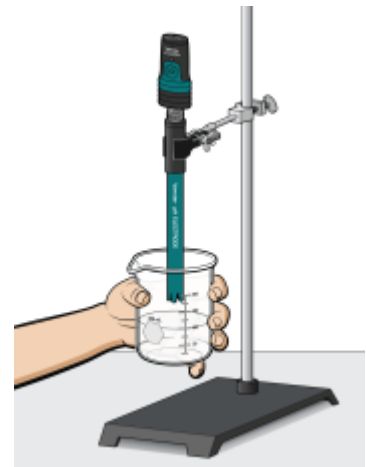

Figure 1

- ✓ Destillert vann (art. 16189)
- ✓ Buffer løsning (f.eks bufferløsning pH 7 art. 16513)
- ✓ Spruteflaske med destillert vann (art. 02159)
- ✓ Vernebriller (f.eks 15047)

FREM GANGSMÅTE

1. Bruk vernebriller.
2. Start applikasjonen *Graphical Analysis*. Koble pH-måleren til Chromebook, datamaskin eller nettbrett etter anvisning fra lærer.

Del 1. destillert vann og CO₂:

3. Klikk eller trykk på *Tilstand* for å åpne innstillinger for datainnsamling. Endre innsamlings hastighet til 1 prøve/s og avslutt innsamling etter 100 sekunder. Klikk eller trykk på *Utført*.
4. Fjern pH-sensoren fra oppbevaringsvæsken den står lagret i. Bruk en spruteflaske fylt med destillert vann for å skylle pH-sensoren grundig. Fest pH-sensoren til stativklemmen på stativet som vist på *Figur 1*.
5. Klargjør en vannprøve med destillert vann:
  - a. Vask et 100 ml begerglass med destillert vann og tørk det med et papirhåndkle. **Merk:** Alle glassvarer må være rene i dette eksperimentet.
  - b. Fyll 50 ml destillert vann i det rene begeret.
  - c. Senk pH-sensoren ned i begeret med destillert vann og rør vannet litt rundt med pH-sensoren.
6. Klikk eller trykk på *Start* for å starte datainnsamlingen. Etter at pH-verdien på det destillerte vannet er registrert på grafen, bruk et sugerør til å blåse ned i det destillerte vannet så det bobler jevnt (utpusten din inneholder CO₂) i 100 sekunder.
7. Klikk eller trykk på grafverktøy, , og velg Vis statistikk. Legg inn minimums- og maksimums pH-verdiene.
8. (valgfritt) Eksporter, last ned eller skriv ut grafen.

Del 2. H₂SO₄ og destillert vann:

9. Endre datainnsamlingsmodus ved å gjøre følgende:
  - a. Klikk eller trykk på *Fil*, , og velg *Nytt forsøk*. Klikk eller trykk på *Datainnsamling*.
  - b. Klikk eller trykk på *Tilstand* for å åpne innstillinger for datainnsamling. Endre tilstand til *Hendelsesbasert*.
  - c. Skriv inn **Volum** som hendelsesnavn og **Dråper** som enhet. Klikk eller trykk på *Utført*.

10. Forbered pH-sensoren for bruk ved å gjøre følgende:
  - a. Skyll sensoren med destillert vann.
  - b. Plasser sensoren i "Oppbevaringsvæsken" og rør litt rundt.
  - c. Skyll sensoren med destillert vann på nytt.

11. Vask og tørk 100 ml begerglasset. Hell i en ny 50 ml porsjon av destillert vann. Sett pH-sensoren i det destillerte vannet.

12. Før du heller H_2SO_4 -løsningen i begeret må dette gjøres:
  - a. Klikk eller trykk på *Start* for å starte datainnsamlingen.
  - b. Når pH-verdi har stabilisert seg, klikker du på *Behold*.
  - c. Skriv 0 (for 0 dråper lagt til) og klikk eller trykk på *Behold punkt* for å lagre data. Dette registrerer pH i vannet før det tilsettes H_2SO_4 oppløsning.

13. Du er nå klar til å begynne å helle i H_2SO_4 løsningen. **ADVARSEL:** Svovelsyreoppløsning, H_2SO_4 , kan forårsake hud og alvorlig øyeirritasjon.
  - a. Tilsett 1 dråpe H_2SO_4 løsning i begeret med destillert vann.
  - b. Rør i begeret for å sikre grundig blanding.
  - c. Når pH-verdi har stabilisert seg, klikker du eller trykker på *Behold*.
  - d. Skriv inn 1 (totalt antall dråper lagt til) og klikk eller trykk på *Behold punkt*.

14. Gjenta prosedyren i trinn 13 og skriv inn 2 dråper denne gangen.

15. Gjenta prosedyren i trinn 13 og skriv inn 3 dråper denne gangen.

16. Klikk eller trykk på *Stopp* for å stanse datainnsamlingen

17. Klikk eller trykk på grafverktøy, , og velg Vis statistikk. Lagre minimums og maksimums verdiene i datatabellen.

Del 3. H_2SO_4 og hardt vann:

18. Samle inn data for H_2SO_4 og hardt vann:
  - a. Rens pH-sensoren på samme måte som i punkt 10
  - b. Vask og tørk 100 ml begerglasset
  - c. Hell i 50 ml hardt vann i begerglasset, Senk pH-sensoren ned i begeret med destillert vann og rør vannet litt rundt med pH-sensoren.
  - d. Gjenta prosedyren i punkt 12-17.

Del 4. H₂SO₄ og mykt vann:

19. Gjenta prosedyren i punkt 18 for å innhente data om H₂SO₄ og mykt vann.

Del 5. H₂SO₄ og buffer løsning:

20. Gjenta prosedyren i punkt 18 for å innhente data om H₂SO₄ og buffer løsning.
21. (Valgfritt) Eksporter, last ned eller skriv ut en kopi av grafen med alle data settene. Hvis du vil vise en graf med flere datasett, trykker du på y-axis label og velger ønsket sett.
22. Før du lukker programvaren grafisk analyse, fortsett til delen BEHANDLING AV DATA.

DATATABELL

	Minimum pH	Maksimum pH	ΔpH
Del 1, Destillert vann og CO ₂			
Del 2, destillert vann og H ₂ SO ₄ oppløsning			
Del 3, H ₂ SO ₄ og hardt vann			
Del 4, H ₂ SO ₄ og mykt vann			
Del 4, H ₂ SO ₄ og Buffer løsning			

BEHANDLING AV DATA

1. Beregn endringen i pH for del I og hvert av forsøkene i del II ved å subtrahere minimum pH-verdien fra maksimum pH-verdien.
2. Sammenlign ΔpH-verdiene. Hvilken test ga den største pH-endringen? Hvilken test ga den minste pH-endringen?
3. Bufferløsning er en vannløsning hvor pH-verdien endres lite når man tilsetter små mengder av en syre eller en base. Hva betyr dette når det gjelder resultatene i dette eksperimentet?
4. Hardt springvann har som regel en bra bufferkapasitet. Hva gjør at noen vannkilder kan sies å ha "hardt vann"?
5. Mange vannlevende organismer overlever ikke selv små endringer av pH-verdier i vannet de lever i. I hvilke typer vann vil levende organismer være mer truet av surt regn? Er det noen tiltak vi kan gjøre for å gi vassdrag bedre «buffer evne»? Forklar.

6. Det finnes mange kullkraftverk i Europa som gir gassutslipp til atmosfæren. Disse reagerer med vann i atmosfæren og gir sur nedbør. Men luftforurensning fra slike kraftverk i f.eks Tyskland er mer skadelige for det skandinaviske vannet enn det er lokalt i Tyskland. Bruk resultatene av dette eksperimentet for å forklare hvordan dette kan henge sammen.

UTVIDELSE AV FORSØKET:

1. Bruk en ledningsevne sensor og en pH-sensor for å undersøke forholdet mellom ledningsevne og bufferevnen i forskjellige vassdrag.
2. Mål pH-verdien i regnvann under tordenvær. Er den annerledes enn i vanlig regnvær?
3. Mål pH -verdien på forskjellige steder i en elv for å se om den endres etterhvert som den strømmer gjennom landskapet, forskjellige byer og tettsteder.